

Frihedsberøvelse og tvang i Retspsykiatrien

TIL PATIENTER, PÅRØRENDE OG BISTANDSVÆRGER

Som det fremgår af denne pjece, er der et utal af regler, som styrer, hvad man må og ikke må på en retspsykiatrisk afdeling. Ud over de regler, der omtales her, skal husordenen på afsnittet også tages i betragtning.

Du er altid velkommen til at spørge og fremsætte ønsker. Noget vil kunne imødekommes, andet vil ikke.

Du kan selvfølgelig altid spørge din bistandsværg, patientrådgiver eller forsvarer til råds, men vi vejleder dig også meget gerne.

RETSLIGE REGLER UNDER INDLÆGGELSE OG UDSKRIVELSE

Der gælder særlige retslige regler for retspsykiatriske patienter under indlæggelse, ophold og udskrivning fra en retspsykiatrisk afdeling. Disse regler er afhængige af, om man er sigtet og derfor indlagt i varetægtsurrogat, eller om man er dømt til anbringelse eller behandling på et hospital.

I den psykiatriske afdeling gælder der en række patientrettigheder og regler, som er defineret i psykiatriloven. Det gælder i særlig grad, hvis vi er nødt til at bruge tvang for at gennemføre den lægelige behandling.

I denne pjece kan du og dine pårørende læse mere om de vigtigste regler.

RETSLIGE INDLÆGGELSER

Mentalobservation

Mentalobservation (eller mentalundersøgelse) er en grundig psykiatrisk undersøgelse og vurdering, som udarbejdes af en psykiatrisk speciallæge. Undersøgelsen munder ud i en mentalerklæring til brug for retten. Mentalundersøgelsen bestemmes af dommeren, hvis han mener, den vil have betydning for, hvilken dom der skal afsiges.

De fleste mentalundersøgelser gennemføres, mens patienten sidder i varetægt i arrest, men dommeren kan også bestemme, at det skal foregå under indlæggelse.

Hvis indlæggelse alene sker med henblik på at udfærdige en mentalerklæring, kan overlægen undtagelsesvis tildele patienten visse friheder under indlæggelsen.

Varetægtsfængsling (i surrogat)

Bliver en person sigtet for en straffelovsovertrædelse, kan dommeren efter visse regler beslutte, at personen skal være i varetægtsfængsel. Får dommerne mistanke om, at den sigtede person er alvorligt psykisk syg, kan dommeren bestemme, at personen skal være i varetægtsfængsel på psykiatrisk afdeling.

Den psykiatriske afdeling er i disse tilfælde at sidestille med et fængsel, og personen må ikke komme uden for afdelingen. Dommer og politi kan bestemme, hvem personen må få besøg af, skrive til og tale i telefon med.

Dommeren skal med mellemrum (højst hver 4. uge) vurdere, om varetægtsfængslingen skal opretholdes.

Det er personens forsvarer, der skal bistå den sigtede vedrørende varetægtsfængslingen.

Dom til behandling

Når en patient er idømt en behandlingsdom i stedet for straf, skal behandlingen sædvanligvis påbegyndes under indlæggelse. Når behandlingen er blevet etableret, og overlægen finder, at patienten accepterer behandlingen, og der ikke længere er risiko for ny kriminalitet, kan patienten blive udskrevet til ambulant behandling.

Bliver der problemer i et ambulant behandlingsforløb, kan den behandlingsansvarlige overlæge bestemme, at patienten skal genindlægges enten frivilligt eller om nødvendigt med politiets hjælp. En genindlæggelse sker ofte i samarbejde med Kriminalforsorgen.

Hvis man bliver tvangsindlagt i henhold til en retslingdom, kan patienten eller værgeren klage til statsadvokaten.

Dom til ambulat behandling

Når en patient idømmes ambulat behandling med indlæggelsesmulighed, gælder de samme regler som ved dom til behandling – lige bortset fra, at behandlingen som regel påbegyndes ambulat.

Dom til anbringelse

Hvis retten mener, at det er nødvendigt med en særlig kontrol af den retspsykiatriske patient, bliver han eller hun dømt til anbringelse i en psykiatrisk afdeling. Det betyder, at patienten får bopæl på psykiatrisk afdeling, og at overlægen ikke kan udskrive patienten, før dommen er ændret eller ophævet.

Overlægen kan bestemme, om patienten skal være indlagt på åben eller lukket afdeling, give terrænfrihed på hospitalsområdet og give tilladelse til, at patienten har udgang uden for hospitalet op til 3 timer per dag. Patienten må således ikke overnatte uden for psykiatrisk afdeling og må ikke være ude længere end 3 timer – og kun hvis det sker under ledsagelse af en ansvarlig person, som den psykiatriske afdeling har tillid til.

Andre retspsykiatriske indlæggelser

Hvis en person, som er anbragt i varetægtsarrest eller afsoner en fængselsstraf, bliver alvorligt psykisk syg, kan vedkommende indlægges på psykiatrisk afdeling. En sådan lægeligt begrundet indlæggelse kan enten ske frivilligt eller som en tvangsindlæggelse efter regler i psykiatriloven.

Hvis patienten indlægges ved tvang, eller hvis der anvendes tvang under hospitalsindlæggelsen, tildeles patienten en patientrådgiver, der skal hjælpe med at rådgive og om nødvendigt klage over den anvendte tvang.

Det gælder for både den patient, der indlægges som psykisk syg varetægtsarrestant og psykisk syg strafafsoner, at vedkommende er 'i fængsel'. Personen må derfor ikke komme uden for afdelingen, medmindre der foreligger en særlig tilladelse fra enten politi eller fængsel.

Når det ikke er nødvendigt med hospitalsophold for den lægelige behandling, flyttes patienten tilbage til fængslet.

PATIENTENS LOVFÆSTEDE RETTIGHEDER: SUNDHEDSLOVEN

Sundhedsloven beskytter patienters retssikkerhed.

Enhver patient, der henvender sig til undersøgelse eller behandling i det danske sundhedsvæsen, har en række lovfæstede rettigheder. Patienten har således ret til at få præcise oplysninger om sin diagnose, sine behandlingsmuligheder og eventuelle bivirkninger af behandlingen.

Er der ikke tale om tvangsbehandling i henhold til psykiatriloven, kan patienten afvise og nægte at medvirke til undersøgelse eller behandling.

Herudover har patienten ret til at se, hvad læger og plejepersonale skriver i patientens journal. Patienten har dog ikke ret til at se notater i forbindelse med mentalobservation.

PATIENTENS LOVFÆSTEDE RETTIGHEDER: PSYKIATRILOVEN

Formålet med denne specielle lov om psykiatrisk behandling er at sikre, at den enkelte patient ikke udsættes for mere magt eller tvangsanvendelse, end det er nødvendigt for at kunne gennemføre en psykiatrisk behandling.

Det er derfor en grundlæggende regel, at lægen har pligt til at søge at få patientens frivillige medvirken, og at lægen derfor også giver patienten tid til at overveje, om han eller hun ønsker at medvirke til behandlingen.

Er der uenighed mellem lægen og patienten, har lægen mulighed for at beslutte en psykiatrisk behandling mod patientens vilje og gennemføre denne med tvang.

Den lægelige anvendelse af tvang må udelukkende ske for at gennemføre en behandling. Patienten vil – når det besluttes at bruge tvang – på forhånd blive orienteret herom. Patienten får også tildelt en rådgiver, der er uafhængig af hospitalet: en patientrådgiver

eller for retslige patienter eventuelt en bistandsvæрге. Patienten har ret til at klage enten alene eller i fællesskab med patientrådgiveren.

Tvangsbehandling med medicin

Hvis en patient er sindssyg, og overlægen finder, at det er nødvendigt at give medicinsk behandling mod sindssygdommen, vil man først forsøge at overtale patienten til at modtage behandling. Hvis dette ikke er muligt, har lægen pligt til at vurdere, om sygdomssymptomerne er af en sådan art og styrke, at det vil være uforsvarligt ikke at behandle patienten.

Er det tilfældet, træffer lægen beslutning om, at den medicinske behandling skal gennemføres med tvang.

Det er hovedreglen, at patienten skal have en passende betænkningstid, før der træffes en endelig afgørelse om tvangsbehandling.

Før tvangsbehandling igangsættes, har patienten mulighed for at klage herover. Klagen har såkaldt opsættende virkning, og tvangsbehandlingen vil derfor næsten aldrig blive indledt, før det lokale patientklagenævn har truffet afgørelse i sagen. Dette sker efter et møde, hvor patient, patientrådgiver og læge er til stede.

Anvendelse af fysisk magt

Personalet må bruge fysisk magt for at forhindre, at en patient flygter fra afdelingen.

Hvis en patient er meget urolig, har personalet ret til at holde patienten fast for at forhindre, at patienten udsætter sig selv eller andre for alvorlig fare, forfølger eller generer andre patienter eller laver hærværk.

I en sådan situation tilkaldes lægen for at afgøre, om der med magt skal gives beroligende medicin enten som dråber, som tabletter eller som indsprøjtning.

Bæltefiksering

Patienten må kun spændes fast til en seng (fikseres), hvis:

1. Patienten udsætter sig selv eller andre for alvorlig fare.

2. Patienten forfølger eller på anden måde forulemper andre patienter eller udøver hærværk af betydeligt omfang.

Fastspænding foretages med bælte om maven og beslutes af lægen, enten før patienten fikseres eller umiddelbart herefter.

I visse tilfælde kan overlægen beslutte, at der også skal anvendes remme på hænder og fødder. Enhver patient, der bæltefikseres, får en fast vagt, der hele tiden vil være i kontakt med patienten.

En patient kan frivilligt anmode om at blive fikseret, hvis patienten føler, at vedkommende er ved at tabe kontrollen over egne handlinger.

Andre tvangsindgreb

Hvis patienten er i risiko for at skade sig selv eller andre, eller forulemper andre tilstedeværende, kan lægen beslutte, at patienten skal have personlig skærmning. Det betyder, at en eller flere medarbejdere hele tiden holder opsyn med patienten, også når patienten er i bad eller på toilettet. Hvis dette sker uden patientens accept, er der tale om et tvangsindgreb, og hvis det varer mere end 24 timer, kan patienten klage over beslutningen.

Tvang ved personlig hygiejne

Hvis en patient på grund af sin sindslidelse ikke selv er i stand til at vaske sig, tage bad eller i øvrigt klare den personlige hygiejne, kan overlægen beslutte, at dette skal gennemføres ved tvang. Dette sker både af hensyn til patienten selv og af hensyn til medpatienter og personale.

Ved personlig hygiejne forstås, at patienten vaskes, bades, får vasket hænder, skiftet tøj med videre.

Visitation

Hvis der er begrundet mistanke om, at patienten forsøger at indsmugle medicin, rusmidler eller farlige genstande, kan patientens post åbnes og kontrolleres, og patientens stue og ejendele kan undersøges. Der kan også foretages kropsvisitation af patienten.

Personalet må ikke læse patientens breve, men kun undersøge, om breve eller pakker indeholder farlige genstande, rusmidler og så videre. Forsendelsen skal derefter gives tilbage til patienten.

Personalet må ikke undersøge breve og pakker, som patienten selv sender.

Når patienten kropsvisiteres, må hverken personale eller læge undersøge patientens mund, endetarm eller skede.

Husorden

For at hverdagen på afdelingen kan forløbe uproblematisk, og for at der tages et passende hensyn til alle, er der en række nedskrevne regler, der sætter rammerne for, hvad der er acceptabel adfærd og opførsel. I husordenen beskrives fx forhold vedrørende besøg, måltider, påklædning og omgangstone. Patienten har ret til at få uenighed og påførte begrænsninger efter husordenen indført i journalen, og patienten kan klage til afdelingens ledelse.

PERSONER OMKRING DEN RETSPSYKIATRISKE PATIENT

Pårørende

Har en patient, der er indlagt på en psykiatrisk afdeling, nære pårørende, kan patienten give tilladelse til, at de pårørende bliver orienteret om patientens helbred og hospitalsindlæggelse. Dette kan ske ved, at de pårørende taler med kontaktperson eller læge – enten alene eller i fællesskab med patienten.

Juridisk forsvarer

Er en person sigtet, men endnu ikke dømt, har vedkommende ret til at have en juridisk forsvarer. Forsvareren er den sigtedes støtte og rådgiver i forbindelse med den retslige behandling.

Efter dom har patienten ingen forsvarer.

Når en dom skal ændres eller ophæves, får patienten på ny en forsvarer til at støtte og rådgive i forbindelse med den retslige behandling.

Sundhedsfaglig kontaktperson

Enhver psykiatrisk patient, der er i behandling, har krav på at få en sundhedsperson som en særlig kontaktperson under behandlingsforløbet.

Kontaktpersonen har pligt til at holde sig i tæt kontakt med patienten og formidle dennes ønsker til lægen og det øvrige personale.

Behandlingsansvarlig overlæge

Er en patient dømt til psykiatrisk anbringelse eller psykiatrisk behandling, vil en overlæge blive udpeget til at have ansvaret for den psykiatriske behandling.

Denne overlæge har ansvaret for at tilrettelægge patientens behandling både under indlæggelse og i et eventuelt ambulært behandlingsforløb. Lægen har både ansvar for den rent lægelige del og pligt til at foranstalte tvangsindlæggelse eller tvang i henhold til psykiatriloven, hvis dette er nødvendigt for at forhindre tilbagefald til kriminalitet.

Bistandsværge

En bistandsværge er en person, der skal være en personlig hjælp og støtte til den patient, der er dømt til psykiatrisk behandling eller anbringelse. Bistandsværgeren udnævnes af retten, når dommen afsiges. Bistandsværgeren kan enten være en nær pårørende eller en person, der er udpeget af retten. Den enkelte patient vil altid blive spurgt, om han eller hun har særlige ønsker. Bistandsværgeren har ingen tilknytning til hospitalet. Det er bistandsværgerens hovedopgave at have kontakt med patienten og at sikre, at den retslige dom ikke varer længere tid, end det er nødvendigt.

Patienten selv eller bistandsværgeren – eller de 2 i fællesskab – kan anmode retten om, at foranstaltningen ændres eller ophæves, når der er gået et halve år, siden dommen blev iværksat eller forlænget.

Er en psykiatrisk patient utilfreds med sin bistandsværge, vil retten beskikke en anden. Det sker ved, at patienten henvender sig til den politikreds, der har behandlet sagen. Personalet kan være behjælpelig hermed.

Hvis det under patientens behandling under indlæggelse bliver nødvendigt at anvende tvang efter reglerne i psykiatriloven, skal bistandsværgeren fungere som patientrådgiver.

Patientrådgiver

En patientrådgiver er udpeget til at rådgive den psykiatriske patient, der udsættes for tvangsindgreb efter regler i psykiatriloven. Det betyder, at en person, der underkastes tvangsbehandling med medicin, tvangsfiksering eller personlig skærmning, har ret til at få beskikket en patientrådgiver, der kan bistå patienten med at klage over tvangsindgrebet.

En patientrådgiver udpeges af statsforvaltningen og tilkaldes af personalet, så snart tvang iværksættes. En patientrådgiver skal komme til stede inden for 24 timer efter, at denne er tilkaldt.

Har man tidligere været udsat for tvang, kan man anmode om at få samme patientrådgiver.

I de tilfælde, hvor patienten har en bistandsværgen, kan denne fungere som patientrådgiver, hvis han eller hun kan komme til stede. Kan bistandsværgen ikke komme til stede, tildeles patienten i forbindelse med tvangsansvendelse en patientrådgiver efter psykiatriloven.

KLAGEMULIGHEDER

Klage over retslig frihedsberøvelse

Ved indlæggelse i varetægtsarrest eller til mentalundersøgelse kan man klage over frihedsberøvelsen til retten. Klagen formidles via forsvareren.

Klage over frihedsberøvelsen i forbindelse med dom til behandling eller dom til anbringelse kan ske ved henvendelse til statsadvokaten.

Enten patient eller bistandsværgen kan indgive klagen.

Klage over forhold under indlæggelsen

- **Klage over behandling.** Med en klage over behandling menes, at hvis de forhold, man tilbyder under indlæggelse, giver problemer, kan man klage over dette til afdelingsledelsen eller psykiatrilædelserne. Det kan fx være forhold vedrørende mad, værelse, oprydning eller lægens og personalets måde at være på.

Personalet vil være behjælpelig med at skrive en sådan klage.

- **Klage over tvangsindgreb efter psykiatriloven**

Patienten selv – eventuelt med bistand af bistandsværgen eller patientrådgiver – kan klage over behandling med tvang, enten fastholdelse, fiksering eller tvangsbehandling.

Klagen sendes til det lokale patientklagenævn.

Ønsker man at klage over den lægelige behandling, der ikke er omfattet af tvang, kan patienten klage til Sundhedsvæsenets Patientklagenævn.

KONTROLINSTANSER

Statsadvokaten

Det er statsadvokaten, der har det overordnede ansvar for forløbet af den retslige foranstaltning. Anklagemyndigheden følger forløbet og sender én gang om året en forespørgsel til den behandlingsansvarlige overlæge.

Ønsker man foranstaltningsændring eller domsændring, kan dette spørgsmål indbringes for retten enten af patienten selv eller af bistandsværgen. Det sker via henvendelse til politi eller statsadvokat.

Det lokale psykiatriske patientklagenævn

Det lokale patientklagenævn behandler patientens klage over tvangsansvendelse efter psykiatriloven.

Sundhedsvæsenets Patientklagenævn

Får patienten eller hospitalet ikke medhold ved det lokale patientklagenævns behandling af tvang efter psykiatriloven, kan denne afgørelse ankes til Sundhedsvæsenets Patientklagenævn.

Sundhedsvæsenets Patientklagenævn behandler også klager over anden lægefaglig behandling, der ikke vedrører psykiatriloven.

Psykiatrien i Region Nordjylland

Har man klager over ikke-sundhedsfaglige forhold under hospitalsindlæggelsen, kan man klage til afdelingsledelsen eller psykiatrilædelserne.

Paragraf 71-udvalg

Efter Grundloven skal Folketinget føre tilsyn med de institutioner, der varetager frihedsberøvelse, der ikke er begæret af domstolene.

Paragraf 71-udvalget består af folketingsmedlemmer, der enten varslet eller uvarslet besøger boinstitutioner og psykiatriske afdelinger.

Folketingets Ombudsmand

Hvis man mener, man er udsat for forkert behandling af en offentlig institution – hvad enten dette er en kommune, et hospital eller andet – kan man rette henvendelse til ombudsmandsinstitutionen. Man skal sædvanligvis have klaget direkte til den institution, man klager over, før ombudsmanden vil behandle klagen.

Regler, der er særligt gældende for retspsykiatriske patienter

Lovbekendtgørelse nr. 1053 af 29. oktober 2009 – Retsplejeloven (særligt § 762, § 765, § 777 og § 809).

Lovbekendtgørelse nr. 1034 af 29. oktober 2009 – Straffeloven (særligt § 16, § 68 og § 69, § 72 samt § 73).

Rigsadvokatmeddelelse nr. 5 af 12. juli 2007 om behandlingen af straffesager vedrørende psykisk afvigende kriminelle og personer omfattet af straffelovens § 70.

Bekendtgørelse nr. 200 af 25. marts 2004 om udgangstilladelse mv. til personer, der er anbragt på hospital eller institution i henhold til strafferetlig afgørelse eller i medfør af farlighedsdekret.

Bekendtgørelse nr. 892 af 14. december 1998 om personer indlagt på psykiatrisk afdeling i henhold til strafferetlig afgørelse.

Regler om anvendelse af tvang efter psykiatriloven

Lovbekendtgørelse nr. 1111 af 1. november 2006 om anvendelse af tvang i psykiatrien.

Bekendtgørelse nr. 1499 af 14. december 2006 om tvangsbehandling, fiksering, tvangsprotokoller mv. på psykiatriske afdelinger.

Bekendtgørelse nr. 1498 af 14. december 2006 om fremgangsmåden ved gennemførelse af tvangsindlæggelser.

Bekendtgørelse nr. 1497 af 14. december 2006 om underretning og klagevejledning i forbindelse med anvendelse af tvang i psykiatrien.

Bekendtgørelse nr. 1496 af 14. december 2006 om forretningsorden for de psykiatriske patientklagenævne.

Bekendtgørelse nr. 1495 af 14. december 2006 om patientrådgivere.

Bekendtgørelse nr. 1494 af 14. december 2006 om undersøgelse af post, patientstuer og ejendele, kropsvisitation samt beslaglæggelse og tilintetgørelse af genstande mv. på psykiatrisk afdeling.

Bekendtgørelse nr. 1493 af 14. december 2006 om samtaler efter ophør af en tvangsforanstaltning på psykiatriske afdelinger.

Bekendtgørelse nr. 77 af 5. februar 1999 om bistandsværger.

Bekendtgørelse nr. 892 af 14. december 1998 om personer indlagt på psykiatrisk afdeling i henhold til strafferetlig afgørelse.

ADRESSER

Indenrigs- og Sundhedsministeriet

Slotsholmsgade 10-12
1216 København K
Telefon 72 26 90 00
www.sum.dk

Justitsministeriet

Slotsholmsgade 10
1216 København K
Telefon 72 26 84 00
www.jm.dk

Sundhedsstyrelsen

Islands Brygge 67
Postboks 1881
2300 København S
Telefon 72 22 74 00
www.sst.dk

Folketingets Ombudsmand

Gammel Torv 22
1457 København K
Telefon 33 13 25 12
www.ombudsmanden.dk

Sundhedsvæsenets Patientklagenævn

Frederiksborggade 15
1360 København K
Telefon 33 38 95 00
www.pkn.dk

§ 71-tilsynet

Christiansborg
1218 København K
Telefon 33 37 55 00
www.sundhed.dk

Statsadvokaten for Nord- og Østjylland

Nyhavnsgade 9
9000 Aalborg
Telefon: 96 32 42 00

Statsadvokaten for Midt-, Vest- og Sydøstjylland

Sct. Mogensgade 8
8800 Viborg
Telefon: 86 62 60 66

Kriminalforsorgen

Afdelingen i Nordjylland

Kong Hans Gade 18,
Postbox 1849
9100 Aalborg
Tlf.: 72 55 76 00
www.kriminalforsorgen.dk

Psykatrien i Region Nordjylland

Mølleparkvej 10
9000 Aalborg
Telefon 96 31 12 00
www.psykiatri.n.dk

KONTAKT OG MERE VIDEN

Har du spørgsmål, er du velkommen til at kontakte os.

Kontakt

Retspsykiatrisk Afdeling
Tlf. 97 64 34 29